

MAKALE

İNSAN ONURU VE LEKELENMEME HAKKI

(Human Dignity and Right not to be

Labelled as Criminal)

Ramazan GÜLSÜN**

Doi number: <http://dx.doi.org/10.20978/ijlp.56121>

* Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu Hukuk Müşaviri
* ramazangulsun@hotmail.com

ÖZET

Devlet bireyi bir suçla itham ettiğinde, kesinleşmiş bir mahkeme hükmü verilinceye kadar, bu kişinin maddi ve manevi varlığını her türlü haksız saldırıdan korumakla yükümlüdür. Bu nedenle çağdaş devletlerin hukuk sistemlerinde insan onurunun korunması amacıyla kişilerin lekelenmeme hakkı öncelikli olarak korunan haklar arasında yer alır. Buna karşılık, günümüzde teknolojide ve kitle iletişim araçlarında meydana gelen gelişmeler nedeniyle kişilerin lekelenmeme hakkının ihlal edildiği, ceza adaletinin sağlanması sürecinde şüpheliye veya sanığa ait edinilen doğru ve/veya yanlış bilgilerin haber yapılması, ilgisiz kişilerle paylaşılması kişilerin suçlu olduğu önyargısını oluşturmakta ve suç şüphesi altındaki kişinin toplum içindeki statüsünü, onurunu olumsuz etkilemektedir.

İnsanı esas alan devletlerde ve hukuk sistemlerinde insan onuru ve bu kapsamda lekelenmeme hakkı sadece tanınmakla kalmamış, koruma altına da alınmıştır. Lekelenmeme hakkına ilişkin olan bu düzenlemeler hukukun iş hukuku, idare hukuku gibi bir çok alanında yer almakla birlikte, özellikle ceza hukuku alanında ayrı bir öneme sahiptir. Zira, gerek basın gerekse kişiler tarafından insan onurunun ya da kişilerin lekelenmeme hakkının en çok ihlal edildiği alan uygulamada ceza hukukudur. Bunun için de lekelenmeme hakkını koruyucu düzenlemeler ve bu kapsamda suçsuzluk karinesi ve bu karineyi tamamlayan soruşturmanın gizliliği ilkesi sayesinde ki suç ile itham edilen kişi, bir mahkeme hükmü ile suçu işlediği hukuka uygun delillerle adil bir şekilde yapılan yargılama neticesinde sabit kabul edilinceye kadar suçsuz kabul edilir.

Türk Ceza Kanununda, lekelenmeme hakkından kaynaklanan kişisel hakların korunması amacıyla, başka bir ifadeyle insan onurunun korunması amacıyla, lekelenmeme hakkının ihlaline neden olan bazı eylemleri suç olarak kabul etmek suretiyle lekelenmeme hakkını koruma altına alınmıştır. Evrensel İnsan Hakları Bildirisinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde de lekelenmeme hakkının korunduğu görülmektedir. Özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince lekelenmeme hakkı, adil yargılanma hakkı içerisinde, adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Nihayet, Anayasamızın 90 ıncı maddesi uyarınca uluslararası sözleşmelerin doğrudan uygulanma olanağı getirildiğinden lekelenmeme hakkı ile ilgili uygulama, yorum ve değerlendirmelerde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatları da dikkate alınmalıdır.

ABSTRACT

State authority when charging a person with an offence has an obligation to protect his pecuniary and personality rights from any kind of unfair attacks until proven guilty by an independent tribunal's final verdict. To this end, "right not to be labelled a criminal" is considered essential part of all contemporary legal systems with a view to protecting human dignity. However developments in technology and means of mass media has had significant impacts on the rights of the accused in criminal proceedings causing violations on this right and principle of the presumption of innocence. Publishing information on media regarding the accused regardless of true or false, sharing this information with irrelevant persons amounts to prejudgment of a person's guilt before court judgment with a negative effect on his status and dignity in the society.

Human dignity and right not to be labelled a criminal in this context not only to be recognized but also protected under the state laws based on human rights. These regulations securing this right play a significant role especially in criminal law as well as labour and administrative laws. Truly, violations of human dignity and right not to be labelled a criminal are prevalent particularly in criminal law in practice. Thank to provisions covering this right accompanied by principle of the presumption of innocence together with its complimentary rule of confidentiality of criminal investigation, any person charged with an offence has "the right to be presumed innocent until proven guilty according to law in a fair hearing by an independent tribunal with sufficient evidence".

Fort the purpose of protecting the personality rights stemming from "right not to be labelled a criminal", in other words, protecting human dignity, actions violating the aforementioned right are adopted as crimes under Turkish Criminal Code. The Declaration of Human Rights and European Convention Of Human Rights also guarantee relevant right. The right to be presumed innocent thus "Right not to be labelled a criminal" is endorsed by Art. 6(2) European Convention on Human Rights (ECHR) as an integral part of the right to a fair trial. Finally as a consequence of direct applicability of international conventions to Turkish Law according to Article 90 of Turkish Constitution, Case law of the European Court of Human rights should be taken into account when considering and commenting on the right at issue.

GİRİŞ

Günümüzde ulusal mevzuat ile olduğu kadar uluslararası sözleşmelerle de koruma altına alınan bir hak olan lekelenmeme hakkı; kişinin vazgeçilmez haklarından biridir. Lekelenmeme hakkının tanınması, insan haklarının ve bu kapsamda insan onuruna saygının kabul edilmesine ve benimsenmiş olmasına dayanır. Dolayısıyla; insan haklarına, insan onuruna saygılı bir devletin kişilerin lekelenmeme hakkını koruması öncelikli sorumluluklarından biridir.

Devlet bireyi bir suçla itham ettiğinde, kesinleşmiş bir mahkeme hükmü verilinceye kadar, bu kişinin maddi ve manevi varlığını her türlü haksız saldırıdan korumakla yükümlüdür.

Çağdaş devletlerin hukuk sistemlerinde insan onurunun korunması amacıyla kişilerin lekelenmeme hakkı öncelikli olarak korunan haklar arasında yer alır. Buna karşılık, günümüzde teknolojiye ve kitle iletişim araçlarında meydana gelen gelişmeler nedeniyle kişilerin lekelenmeme hakkının ihlal edildiği, ceza adaletinin sağlanması sürecinde şüpheliye veya sanığa ait edinilen doğru ve/veya yanlış bilgilerin haber yapılması, ilgisiz kişilerle paylaşılması kişilerin suçlu olduğu önyargısını oluşturmakta ve suç şüphesi altındaki kişinin toplum içindeki statüsünü, onurunu olumsuz etkilemektedir. İşte, kişilerin onurunun olumsuz şekilde etkilenmemesi amacıyla çağdaş devletlerin hukukunda lekelenmeme hakkı, kişilerin temel hakları arasında düzenlenmiş ve bu hakkı koruyucu bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Anayasamızın 2. maddesinde Cumhuriyetin nitelikleri sayılırken “*insan haklarına saygılı devlet*” ifadesi kullanmıştır. Bu ifade Türkiye Cumhuriyeti’nin ve Anayasasının kendisine temel olarak insanı aldığını göstermektedir. O halde insan haklarını korumak ve uygulanmalarını sağlamak devletin temel görevlerinden biridir. İnsan, hem hukukun hem de devletin temelidir. İnsan, başka hiçbir özelliğine bakılmadan değerli bir varlıktır. İşte insanın sırf insan olması sebebiyle değerli ve saygıya layık olmasına insan onuru denir. İnsan onuru kavramı bugün için hemen her ülkenin hukuki mevzuatında ve uluslararası antlaşmalarda yer alan bir hukuk terimidir.

Özellikle ülkemiz açısından sıkça rastladığımız üzere, ceza soruşturmalarında gizliliğin ihlal edilmesi suretiyle her türlü kitle iletişim aracı kullanılarak kişiler hakkında birçok açıklama yapılmaktadır. Bu durum ise kişilerin toplum nezdinde yargısız infaz edilmesi sonucunu doğurmakta, suçsuzluk karinesini ve buna bağlı olarak lekelenmeme

hakkını ihlal etmektedir. Oysa Anayasamızın 38. maddesinin dördüncü fıkrasında; “*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.*” ifadesiyle, suç ve cezalara ilişkin temel bir hak olarak suçsuzluk karinesi ve dolayısıyla insan onuru ve lekelenmeme hakkı korunmuştur.

Anayasada yer alan anılan hükmün yanında, kişilerin lekelenmeme hakkının korunması amacıyla Ceza Muhakemesi Kanununun¹ 157. maddesinde soruşturmanın gizliliği ilkesi kabul edilmiş ve ayrıca Türk Ceza Kanununun² 285. maddesinde soruşturmanın gizliliğini ihlal suç olarak düzenlenmiştir.

Bu bağlamda, öncelikle genel olarak insan onuru ve lekelenmeme hakkı konularına değinilmiştir. Daha sonra, lekelenmeme hakkı ve bu hakkın korunması için var olan yasal düzenlemeler incelenmiştir. Son olarak ise, ilk iki bölümde yapılan açıklamaların ışığı altında insan onuru ve lekelenmeme hakkı arasındaki ilişkiye değinilmiştir.

I. GENEL OLARAK İNSAN ONURU VE LEKELENMEME HAKKI

A) İNSAN ONURU

1- Tanımı

Onur kavramı, sözlük tanımı ile “*insanın kendine karşı duyduğu saygı, şeref, özsaygı, haysiyet, izzetinefis*” ve diğer bir tanımlama ile de “*başkalarının gösterdiği saygının dayandığı kişisel değer, şeref, itibar*” olarak anlamlandırılmıştır³. Buna göre onur kavramının tanımını, insana gerek kendisi ve gerekse başkaları tarafından duyulan saygı olarak ifade etmek mümkündür.

Onur kavramının yukarıda yapılan tanımlarından da anlaşılacağı üzere, insan onuru tanımlanması güç bir kavramdır. Esas itibarıyla genel özgürlük ve eşitlik gibi kapsamı ve sınırları kolayca belirlenemeyen, insan faaliyetlerinin geniş bir boyutunu kapsayan, soyut bir kavramdır insan onuru⁴.

İnsan onuru, “insanın sırf insan olması sebebiyle değerli ve saygıya layık bir varlık olması” olarak tanımlanabilir. Felsefe Terimleri Sözlüğünde benzer bir tanımlama yapılmıştır.

¹ 17.12.2004 tarih ve 25673 sayılı Resmi Gazete.

² 12.10.2004 tarih ve 25611 sayılı Resmi Gazete.

³ Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, (Erişim) <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 21 Nisan 2014.

⁴ Esra ATALAY, Yargısal Temel Haklar, **Prof. Dr. Şükrü Postacıoğlu'na Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İzmir, 1997, s. 446.

Bu tanıma göre, “*insanın duyan, düşünen ve özgür bir varlık olarak taşıdığı değer, insan olarak insanın değeri*” insan onurudur.⁵

İnsan onuru esasen her birey için içsel bir değeri ifade eder. İnsanların genelde çok sayıda içsel, ahlaki, etik ve mantık veya kendisinin ya da içinde yaşadığı toplumun yaşam tasarılarına dayanan içsel değerleri varsa da, bu değerlerin tümü aynı derecede etkili değildir. İnsan onuru⁶; günümüz pozitif hukukunda, ahlaksal ve doğal hukuk öğretilerinde en üstün ve vazgeçilmez bir değer olarak kabul edilmektedir.

İnsan onurunun sınırlarının kesin olarak çizilmesi ve kapsamının bütünüyle belirlenmesi mümkün değildir. Eğer insan onurunun sınırları kesin olarak çizilip, kapsamı bütünüyle belirlenecek olursa, insan onuru gelecekteki zarar görme tehlikelerine karşı korumasız kalacağı gibi belli bir din, felsefe ya da ideolojinin hizmetinde kötüye de kullanılabilir. Dolayısıyla, insan onuru kavramı konusunda bir tanım yapmaktan ziyade insan onurunun temelindeki anlayışın ortaya konulması ve böyle içeriğinin belirlenmesi gerekir.

İnsan onuru kavramı felsefi açıdan; her insanın doğası gereği⁷ somut, bireysel, fiziksel, zihinsel ve benzeri yeteneklerinden bağımsız olarak sahip olduğu ve insanların kendi hayatlarını ve çevrelerini düzenleyebilme yeteneklerini ifade eder⁸.

İnsan onurunun değişken içerikli bir kavram olmasından yola çıkan kimi yazarlar⁹, haklı olarak insan onurunun tanımını yapmaktan ziyade, hangi hususların insan onurunu ihlal ettiğini belirlemenin daha doğru olacağını savunmaktadır. Buna göre, örneğin, işkence ya da bir kimsenin kendini veya yakınlarını suçlayıcı beyanlarda bulunmaya zorlanması, sanığa haklarının bildirilmemesi ve özel yaşamın gizliliğine yapılan müdahalelerin insan onuruna aykırılık teşkil ettiği açıktır.

⁵ Türk Dil Kurumu, Felsefe Terimleri Sözlüğü, (Erişim) <http://tdkterim.gov.tr/bts/>, 21 Nisan 2014.

⁶ Bahri ÖZTÜRK, **Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2000, s. 134; Zafer GÖREN, **Anayasa ve Sorumluluk-II**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İzmir, 1999, s. 16.

⁷ Mustafa ERDOĞAN, “İnsan Hakları ve Türkiye”, **Yeni Türkiye**, Y. 4, S. 21, 1998, s. 136; Mustafa ERDOĞAN, **Anayasal Demokrasi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999, s. 172; Oktay UYGUN, **İnsan Hakları Kuramı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, s. 18.

⁸ Bahri ÖZTÜRK, “Özel Hayatın Gizliliği ve Arama”, **Manisa Barosu Dergisi**, Y. 11, S. 41, 1992, s. 6; ATALAY, s. 446; Ali Rıza ÇOBAN, “İnsan Haklarının Felsefesi, Temelleri, Tartışmalar”, **Yeni Türkiye**, Y. 4, S. 21, 1998, s. 190; Zafer GÖREN, **Anayasa ve Sorumluluk-II**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İzmir, 1999, s. 5.

⁹ Hayrettin ÖKÇESİZ, “Hukuk Felsefesi Yönünden İnsan Hakları”, **İnsan Haklarının Gelişimi**, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara, 1999, s. 131.

İnsan onuruna sahip olmak için kişiler arasında herhangi bir ayırım yapılamaz. Başka bir ifadeyle; insan onuruna sahip olmak için sadece insan olmak yeterlidir¹⁰. İnsan onuruna sahip olmak açısından herkes eşittir.

Yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere insan onuru soyut bir kavramdır. Anayasa Mahkemesi'nin de insan onuru kavramına ilişkin bir değerlendirmesi bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesine göre insan onuru kavramı; insanın ne durumda, hangi şartlar altında bulunursa bulunsun, sırf insan oluşunun kazandırdığı değer tanınması ve sayılmasıdır. *İnsan onuru kavramını, toplumların kendi görenek ve geleneklerine ve topluluk kurallarına göre saygıya değer olabilmesi için, bir insanda bulunmasını zorunlu gördükleri niteliklerle karıştırmamak gereklidir. Bu kavramın gelişmesi ve yerleşmesi çok uzun bir zaman almış; pranga bentlik, teşhir, boyunduruk, dayak gibi cezaların kaldırılması, bu sayede mümkün olabilmıştır.*¹¹

2- Tarihsel Süreçte İnsan Onuru Kavramının Doğuşu ve Hümanizm Düşüncesi

Batı literatüründe insan onuru kavramının temelinde hümanizm (insancılık) düşüncesi yer alır. Hümanizm; Batının aydınlık döneminde Ortaçağın skolastik düşüncesine karşı eski Yunan ve Latin kültürünü en yüksek kültür örneği, insan varlığı ile insan sevgisini en yüce ideal ve amaç sayan bilim, sanat ve felsefe görüşü ve bu yolda geliştirilen öğretilerdir¹².

Hümanizm düşüncesinin insan unsurunu her türlü düşüncenin özü ve kaynağı olarak ön plana alıp, yeniçağların düşünce akımlarını bu yönde etkilemesi ise Rönesans hareketiyle birlikte başlamıştır¹³.

Tabii hukuk öğretisiyle geliştirilen hümanizm düşüncesi daha sonraki dönemlerin çeşitli mevzuatını etkilemiştir. Örneğin çağdaş ceza hukukunda cezaların şahsiliği ilkesi, ölüm cezasının kaldırılması, ceza infaz yasalarının insancıl amaçlarla tutuklu ve hükümlülerin lehine iyileştirilmesi vs. pek çok ceza hukuku ilkesinin temelinde bu anlayış yatmaktadır¹⁴.

Hümanizm düşüncesinin esas etkileri ise 1. ve 2. Dünya Savaşlarından sonra gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler, Avrupa ve Helsinki insan hakları anlaşmalarında ve bu anlaşmalardan esinlenerek hazırlanan yeni anayasa kurallarında görülür.

¹⁰ Miroslav KUSY, "Innate Dignity, Cultural Identity and Minority Language Rights", **International Journal on Minority and Group Rights**, Kluwer Law International, Printed in the Netherlands, 1999, s. 300; Andre MERCIER, İnsan Haklarının Felsefi Temelleri, (Çeviren) Ayşe ÖZBERKİ, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s. 15;

¹¹ Anayasa Mahkemesi'nin 28.06.1966 tarihli, E. 1963/132, K. 1966/29 sayılı kararı, (Erişim) <http://www.Anayasa.gov.tr/KARARLAR/İPTALİTİRAZ/K1966/K1966-29.htm>, 28 Nisan 2014.

¹² Adil İZVEREN, **Hukuk Felsefesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1988, s. 139.

¹³ İZVEREN, s. 140.

¹⁴ İZVEREN, s. 141.

İnsan onuru kavramı, insanın en üstün değer olarak kabul edildiği hümanizm ilkesinden doğmuş bir kavramdır. Hümanist felsefe insanı temel alan felsefedir daha kısa ifadesiyle insan felsefesidir denilebilir. İnsan onuru kavramı da bu felsefenin bir gereğidir.

3- İnsan Onuru ve Hukuk

İnsan onuru kavramı yalnızca toplumsal bir kavram olmakla kalmayıp, aynı zamanda hukuki bir kavramdır da. Zira toplumsal düzenin sağlanması için insan onurunun korunması gerekir.

Kişinin maddi veya manevi bütünlüğüne veya şahsiyetine karşı insanlık dışı uygulamaların önlenmesi gerekir ki bu, insan onurunun kamu düzeninin bir unsuru olarak kabul edilmesini gerekli kılar. Nitekim çağdaş hukuk sistemlerinde insan onuru, kamu düzeninin bir unsuru olarak kabul edilmiş ve kolluk makamlarının insan onurunu korumak amacıyla kolluk işlemleri yapabileceği kabul edilmiştir¹⁵.

Bireyin haklarının iç hukuk açısından garanti altına alınması anayasa ve kamu hukuku disiplinlerinde 1215 Magna Carta Libertatum ile başlayan, Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi ile hız kazanan uzun bir dönüşüm olarak ifade edilir¹⁶.

İnsan haklarını korumak amacıyla düzenlenmiş pek çok uluslararası sözleşme ve düzenlemeler mevcuttur. Bunlardan biri İnsan Hakları Evrensel Beyannamesidir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin gerek önsöz kısmında ve gerekse maddelerinde insan onuru kavramına sıkça yer verilmiştir. Beyannamenin önsözü “insan ailesinin bütün üyelerinde bulunan haysiyetin ve bunların eşit ve devir kabul etmez haklarının tanınması hususunun, hürriyetin, adaletin ve dünya barışının temeli olmasına” ifadesi ile başlamaktadır. Önsözün 4. paragrafında “insan şahsının haysiyet ve değeri” ifadesine yer verilmiştir. Beyannamenin 1. maddesinde, bütün insanların hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğduğu ifadesi yer almıştır ve takip eden pek çok maddede insan haysiyeti kavramına vurgu yapılmıştır. Dine ve İnanca Dayalı Müsamahasızlığın ve Ayrımcılığın Bütün Şekilleriyle Ortadan Kaldırılması Hakkında Bildirinin 3. maddesinde “insanlar arasında din veya inanç sebebiyle ayrımcılık yapma, insan onuruna karşı bir hakaret ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasının prensiplerini inkâr etme teşkil eder” denilmiştir. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Milletlerarası Sözleşme giriş kısmına, insan onuru kavramına vurgu yaparak başlamıştır. Sözleşmenin ilk cümlesi “Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilan edilmiş olan ilkelere uygun olarak, insan

¹⁵ Kemal GÖZLER, *İdare Hukuku Dersleri*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011, s. 579.

¹⁶ İlyas DOĞAN, *Devletler Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, s. 263.

topluluğunun tüm üyelerinin doğuştan sahip oldukları onurun ve onların eşit ve vazgeçilmez haklarının tanınmasının dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu göz önünde tutmuştur. İkinci cümle ise, “bu hakların, kişinin doğuştan sahip olduğu onurundan kaynaklandığını kabul eder” ifadesine yer vermiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. maddesinde insan onuru kavramına, işkence yasağı başlığı altında yer verilmiştir.

İnsan onuru kavramı, anayasal bir kavramdır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının başlangıç kısmında bu hususa açıkça vurgu yapılmıştır. Anayasanın başlangıç kısmında “her Türk vatandaşının bu anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu...” vurgulanmıştır. Anayasanın da vurguladığı gibi insan onuru, insanın doğuştan sahip olduğu bir değerdir, dolayısıyla insanın sonradan sahip olabileceği konuşma, duyma, düşünme ve sair hiçbir özelliğe indirgenemez.

Anayasamız, başlangıç kısmında insan onuru kavramına bu şekilde açıkça yer verdikten sonra diğer birçok maddesinde de bu kavramı pekiştiren ifadelere yer vermiştir. Anayasanın kanun önünde eşitlik konusunu düzenleyen 10. maddesi, temel hak ve hürriyetlerin niteliğini düzenleyen 12. maddesi, temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması ile ilgili 13. maddesi, temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılmaması ile ilgili 14. maddesi, temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması ile ilgili 15. maddesi, kişi hürriyeti ve güvenliği ile ilgili 19. maddesi ve temel hak ve hürriyetler ile ilgili hemen her madde insan onuru kavramı ile ilişkilidir.

İnsan onurunun korunması, devlete, bizzat anayasa ile yüklenmiş bir edimdir. *Bir devletin insan onuruna saygı göstermesi, anayasacılığın gerçek olup olmadığını ölçmenin temel bir aracıdır*¹⁷. İnsan onuru kavramı, hukuk devleti ilkesinin bir gereğidir. İnsan haysiyetinden ancak bir hukuk devletinde bahsedilebilir ve hukuk devleti, insan haysiyetinin koruyucusudur¹⁸. Hukuk devleti, yönetilenlere hukuki güvenlik sağlayan devlet düzenini anlatır. *Hukuk devletinde, devlet yalnız hukuk kuralları koyan bir varlık değil, koyduğu hukuk kurallarına uyan, onlarla kendini bağlı sayan bir varlıktır*¹⁹. Nitekim bu nedenle öncelikle faaliyetlerinde kendisini hukuk kuralları ile sınırlayan ve vatandaşlarını bu doğrultuda hukuki

¹⁷ Mustafa ERDOĞAN, **Anayasa Hukuku**, Orion Kitabevi, Ankara, 2009, s. 44.

¹⁸ Veli Özer ÖZBEK, Nihat KANBUR, Pınar BACAKSIZ, Doğan KORAY, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008, s. 52.

¹⁹ Şeref GÖZÜBÜYÜK, **Yönetmelik Yargı**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001, s. 1.

güvenlik ilkesi ile koruyan devlet hukuk devleti olarak nitelendirilebilir²⁰. Nihayet, bir devletin hukuki güvenliği sağlayabilmesi için ise öncelikle kişilerin kişiliklerinin ve insan onurunun tanınması ve sağlanması gerekir.

B) LEKELENMEME HAKKI

Lekelenmeme hakkı, suç şüphesi nedeniyle hakkında soruşturma ya da kovuşturma yürütülen kişinin bu işlemlerden dolayı onur, şeref ve haysiyetinin zarar görmemesi, toplum içindeki saygınlığının zedelenmemesi, hakkında henüz kesin hüküm verilmemiş kişinin masumiyetine zarar verecek, kişiyi toplum nezdinde mahkum edecek nitelikte her türlü yayından kaçınma olarak tanımlanabilir²¹.

Lekelenmeme hakkı ve bu hakkın korunması şu üç başlık altında incelenebilir:

- Suçsuzluk karinesi
- Ceza Muhakemesinde Soruşturmanın Gizliliği İlkesi
- Soruşturmanın Gizliliğini İhlal Suçu

Lekelenmeme hakkının korunmasına ilişkin olarak yukarıda sıralanan ilkeler aşağıda inceleneceğinden, tekrara düşmemek için burada sadece bu ilkelerin belirtilmesiyle yetinilmiştir.

II. LEKELENMEME HAKKINI KORUYAN İLKELER VE KURALLAR

A) SUÇSUZLUK KARİNESİ

1- Genel Olarak

Evrensel bir hukuk ilkesi olan suçsuzluk karinesi; sanığa mahkemelerin tarafsızlığı garantisini veren, onun kusuru ispat edilmeden suçlu gibi muamele görmesini engelleyen dokunulmaz bir haktır²². Bir suçtan dolayı soruşturulan ya da kovuşturulan kişinin, suçluluğu mahkeme kararıyla kesinleşmedikçe suçlu sayılamaması şeklinde de ifade edilen suçsuzluk karinesi, masumluk karinesi ya da masumiyet karinesi şeklinde de adlandırılmaktadır²³.

Suçsuzluk karinesi, Anayasamızın temel haklar ve ödevleri düzenleyen ikinci kısmının “*kişinin hakları ve ödevleri*” başlığını taşıyan ikinci bölümünde suç ve cezalara ilişkin bir

²⁰ Kemal GÖZLER, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Yayınevi, Bursa, 2009, s. 92.

²¹ Eyüp KARA, “Lekelenmeme Hakkı”, *Adalet Dergisi*, S. 43, 2012, s. 188.

²² Walter GROPP, “Masumiyet Karinesinin Ceza Muhakemesini Sınırlayıcı Etkisi”, (Çev. Osman İSFEN), *Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku-3*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004, s. 319.

²³ Yalçın ŞAHİNKAYA, *Suçsuzluk Karinesi*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008, s. 268.; İlhan ÜZÜLMEZ, “Suçsuzluk Karinesi ve Basın Özgürlüğü”, *Fahiman Tekil’in Anısına Armağan*, İstanbul, 2003, s. 19.; Sulhi DÖNMEZER, “Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler”, *Prof. Dr. Nurullah KUNTER’e Armağan*, İstanbul, 1998, s. 67.

esas olarak 38. maddenin dördüncü fıkrasında; “*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.*” şeklinde; Anayasamızın “*Temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının durdurulması*” başlıklı 15. maddesinin ikinci fıkrasının son kısmında, “*...suçluluğu mahkeme kararıyla saptanuncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.*” Şeklinde korunmuştur. Keza, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesinin ikinci fıkrasında da “*Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır*” denmektedir.

Suçsuzluk karinesi, öğretilerde de haklı olarak ifade edildiği üzere ilke şeklinde kabul edilen bir karine olmanın ötesinde bir haktır da²⁴. Zira, suçsuzluk karinesi ile şüpheli veya sanığın toplum nezdinde önyargılı olarak suçlu sayılması önlenir²⁵ ve böylece de kişilerin lekelenmeme hakkı korunur. Bu itibarla, suçsuzluk karinesinin lekelenmeme hakkını koruyan bir hak olduğu söylenebilir.

2- Masumiyet Karinesi ve Suçsuzluk Karinesi Arasındaki Fark

Karine, bir deneyimden sonuç çıkarma anlamına gelmekte olup, daha önceden benzer olaylar dolayısı ile yapılması ve gelecekteki bütün olaylarda uygulanacak mücerret sonucun önceden çıkarılmasıdır²⁶.

İnsan haklarının, dolayısıyla da insan onurunun ön plana çıkmasıyla birlikte gerek ulusal gerekse uluslararası mevzuatlarda insan haklarını ilgilendiren bazı kavramların kullanılması zorunlu hale gelmiştir. Bununla birlikte, söz konusu bu mevzuat hükümlerinin birçoğunda aynı konunun farklı kavramlarla ifade edildiği görülür. Suçsuzluk karinesi de bu kavramlardan biridir.

Ülkemiz hukukunda birçok uluslararası metnin aksine masumiyet karinesi yerine suçsuzluk karinesinin kullanılması tercih edilmiştir. Anayasamızın “*Suç ve cezalara ilişkin esaslar*” başlıklı 38. maddesinin dördüncü fıkrasında “*Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.*” denilmek suretiyle suçsuzluk karinesi kavramının kabul edilmiş olduğu söylenebilir. Başka bir ifadeyle, Anayasanın anılan hükmü gereğince masumiyet karinesi yerine suçsuzluk karinesi kavramının kabul edilmesi yerindedir. Buna karşılık, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6/2. maddesinde ve Birleşmiş Milletler İnsan

²⁴ Veli Özer ÖZBEK, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, B. 3, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012, s. 57; Metin FEYZİOĞLU, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, **AÜHF Dergisi**, C.XLVIII, S. 1, 1999, s. 139.

²⁵ Ahmet Caner YENİDÜNYA, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Suçsuzluk Karinesi”, **Güncel Hukuk Dergisi**, S. 5, Mayıs 2004, s. 20.

²⁶ Nurullah KUNTER, **Muhakeme Hukuku Dahı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, Kazancı Hukuk Yayınları 1986, s. 561.

Hakları Evrensel Beyannamesinin 11/1. maddesinde “masumluk” teriminin kullanılması tercih edilmiştir²⁷.

Suçsuzluk, kelime anlamı ile suçsuz olma hali anlamına gelir²⁸. Masumiyet ise; saflık, temizlik, masumluk anlamlarına gelir²⁹. Gerek öğretilerde gerekse uygulamada bazı kimseler suçsuzluk³⁰; bazı kimseler ise masumluk ya da masumiyet³¹ ibaresini kullanmaktadır.

Ceza yargılamasının amacı maddi gerçeği ortaya çıkarmak olduğu kadar insan haklarını ve dolayısıyla da insan onurunu korumaktır. Bu anlamda, sanığı ve/veya şüpheliyi peşinen suçlu saymak gibi masum saymak ta doğru değildir³². Şüpheli ve/veya sanık durumunda bulunan kişinin bir suçlama ile karşı karşıya olması sebebiyle, hakkında; araştırma, soruşturma ve yargılamanın amacını tehlikeye düşürmemek düşüncesi ile bazı tedbirler alınabilecektir. Yani, ceza muhakemesinde şüpheli ve/veya sanık statüsünde bulunan kişi; sanıklık ve/veya şüphelilik statüsüne girmeyenlere uygulanamayan bazı koruma tedbirleri belirli şartlar altında kendisi hakkında uygulanabilir olan kişidir³³. Bu nedenle de şüphe altında bulunan kişi hakkında bazı tedbirlerin alınabiliyor olması, kişinin masum olmadığı şeklinde yorumlanmaktadır. Bu yorum, sanık masum ise bu tedbirlere başvurulmasının açıklanamayacağı düşüncesine dayanır³⁴. Kanımca, bu düşünceye katılmak mümkün değildir. Zira kişinin hakkında şüphe bulunmasını masum olmadığı şeklinde yorumlamak dahi insan haklarının korunması anlamında ceza yargılamasının amacı ile bağdaşmayacağı gibi, kişileri son derece çekingen ve ürkek hale getirebilecek kadar toplum içinde pasif konuma getirecek bir kabul olur. Olsa olsa sanık ve/veya şüpheli bu durumda ne masum kabul edilebilir nede suçludur denebilir.

Nihayet, yapılan açıklamalar ışığı altında masumiyet ya da suçsuzluk karinesi şeklinde yapılan kavramsal bir ayrımın teorik tartışmalardan ziyade uygulamada herhangi bir faydasının olduğunu söyleyemeyiz. Hal böyle olmakla birlikte, ülkemizde kabul edilen

²⁷ Yalçın ŞAHİNKAYA, **Suçsuzluk Karinesi**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008, s. 19; Osman DOĞRU, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları**, C. 1, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003, s. 869; Metin FEYZİOĞLU, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, **AÜHF Dergisi**, C. 48, S. 1-4, 1999, s. 137.

²⁸ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük (Erişim) www.tdk.gov.tr., 28 Nisan 2014.

²⁹ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük (Erişim) www.tdk.gov.tr., 28 Nisan 2014.

³⁰ Sulhi DÖNMEZER, **Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler**”, Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan, Beta Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 67-74.; İlhan ÜZÜLMEZ, “Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları”, **TBB Dergisi**, S. 58, 2005, s. 41-72; ŞAHİNKAYA, s. 21; FEYZİOĞLU, s. 136.

³¹ Durmuş TEZCAN, Mustafa Ruhan ERDEM, Oğuz SANCAKTAR, **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s. 206.

³² Nevzat TOROSLU, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Savaş Yayınları, Ankara 2001, s.7.

³³ FEYZİOĞLU, s. 137.

³⁴ ŞAHİNKAYA, s. 22.

suçsuzluk karinesi kavramının masumiyet karinesini de kapsamına alacak şekilde geniş yorumlanmasının, insan haklarına saygılı bir hukuk devletinin gereği olduğu söylenebilir.

B) SORUŞTURMANIN GİZLİLİĞİ

1- Ceza Muhakemesinin Evreleri

Ceza muhakemesi hukuku; bir suç işlenip işlenmediğinin ve bir kimsenin suç işleyip işlenmediğinin nasıl belirleneceğine, suçun işlendiğinin tespit edilmesi halinde bu suçun işlediğinden şüphelenilen kişinin ne şekilde cezalandırılacağına dair kurallar bütünüdür³⁵.

TCK'nın "Ceza Kanununun amacı" başlıklı 1. maddesine göre "*Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.*" Ceza muhakemesi hukukunun TCK. m.1'de belirtilmiş olan amaçların gerçekleşmesini sağlayan bir araç olduğu söylenebilir³⁶. Bunun yanında ceza muhakemesi hukuku, toplumu korumakla birlikte kişilerin temel hak ve özgürlüklerine yapılacak olan müdahalelerin sınırlarını çizerek temel hak ve özgürlüklerin korunmasını da sağlar³⁷.

Ceza muhakemesi hukukunun amacı, işlenmiş olduğundan şüphelenilen bir suçun tüm maddi gerçeği ile ortaya çıkarılmasıdır³⁸. Ceza muhakemesi hukukunun maddi gerçeği ortaya çıkarma amacı ile temel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlama işlevi birlikte düşünüldüğünde ceza muhakemesi işlemlerinin de belli başlı kurallara bağlanması bir zorunluluktur. Bu itibarla, CMK'da ceza muhakemesi soruşturma ve kovuşturma evresi olarak iki evreye ayrılmıştır.

a) Soruşturma Evresi

CMK'nın "*Tanımlar*" başlıklı 2. maddesinde soruşturma, "*Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre*" olarak tanımlanmıştır.

CMK. m.160/1'e uyarınca, Cumhuriyet savcısı ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir durumu öğrenir öğrenmez kamu davası açılmasına gerek olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmakla yükümlüdür. Cumhuriyet

³⁵ Nur CENTEL, Hamide ZAFER, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 3.

³⁶ Doğan SOYASLAN, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010, s. 49.

³⁷ SOYASLAN, s. 49.

³⁸ CENTEL, ZAFER, s. 5.

Savcısı tarafından yapılan soruşturma sonucunda ulaşılan kanaate göre, iddianame düzenlenerek kamu davası açılabilir ya da kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilir.

Cumhuriyet savcısı tarafından yapılan soruşturmanın sonunda toplanan delillerin, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturması durumunda, soruşturma konusu suçla ilgili yargılama yapmakla görevli mahkemeye hitaben bir iddianame düzenlenir. Bu husus CMK. m.172/2'de şöyle hükme bağlanmıştır: *“Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler.”* Kendisine iddianame gönderilen mahkemenin, iddianameyi kabul etmesiyle birlikte soruşturma evresi sona erer. Nitekim, CMK. m.2/1/f hükmü uyarınca, iddianamenin kabul edilmesiyle birlikte soruşturma evresi sona ererek kovuşturma evresi başlar.

Yapılan araştırma sonucunda, yani Cumhuriyet Savcısı tarafından başlatılan soruşturma sonucunda; suçun işlenmiş olduğu yönünde yeterli şüpheye, başka bir ifadeyle yeterli şüphe uyandıracak delillere ulaşılamamışsa ya da kovuşturma olanağının bulunmadığı anlaşılmışsa, Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilir. Cumhuriyet savcısı tarafından verilen kovuşturmayaya yer olmadığına dair karara karşı itiraz edilmesi mümkündür. Kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararına karşı itiraz edilmezse ya da itiraz edilmesine rağmen bu itiraz, itirazı incelemeye yetkili ve görevli mercii olan ağır ceza mahkemesince reddedilirse, kural olarak, soruşturma evresi bitmiş olur. Çünkü böyle bir durumda, yani kesinleşmiş olan kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra aynı fiilden dolayı yeni bir delil ortaya çıkmadıkça kamu davası açılmaz. Bu durum, CMK. m.172'de şöyle hükme bağlanmıştır:

“(1) Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde kovuşturmayaya yer olmadığına karar verir. Bu karar, suçtan zarar gören ile önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye bildirilir. Kararda itiraz hakkı, süresi ve mercii gösterilir.

(2) Kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verildikten sonra yeni delil meydana çıkmadıkça, aynı fiilden dolayı kamu davası açılmaz.”

b) Kovuşturma Evresi

CMK. m.2/1-f'de kovuşturma evresi tanımlanmıştır. Buna göre, iddianamenin kabulü ile başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreye, kovuşturma evresi adı verilir. Ayrıca, CMK. m. 175/1'de de iddianamenin kabulüyle birlikte kamu davasının açılmış olacağı ve kovuşturma evresinin başlayacağı hükme bağlanmıştır. Bu itibarla, iddianamenin

kabulü kararının verilmesiyle hem kamu davası açılmış olur hem de kovuşturma evresi başlamış olur.

CMK, iddianamenin kabul edilmemesi, yani iade edilmesi için belli bir süre öngörmüştür. Öngörülen bu süre içinde iddianamenin iadesine karar verilmediği takdirde bu sürenin bitiminde iddianame kabul edilmiş sayılır. Dolayısıyla, iddianamenin iadesi için CMK'da öngörülmüş olan sürenin dolmasından sonra artık iddianamenin iadesi kararı verilmez.

CMK. m.174/1'e göre, mahkeme tarafından, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren onbeş gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra, yine aynı maddede belirtilen eksik ve hatalı noktalar belirtilmek suretiyle iddianamenin iadesine karar verilebilir. Anılan maddenin üçüncü fıkrasında da belirtilen onbeş günlük süre sonunda iade edilmeyen iddianamenin kabul edilmiş sayılacağı hükme bağlanmıştır.

2- Soruşturmanın Gizliliği İlkesinin Anlamı

Soruşturma işlemlerinin düzgün bir biçimde, usul ve esaslarına uygun bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için soruşturmanın gizlilikle yürütülmesi gerekir³⁹. Ancak, soruşturmanın gizlilikle yürütülmesi sadece soruşturma işlemlerinin düzgün bir biçimde yürütülmesi için değil; kişilerin lekelenmeme hakkının, masumiyet ilkesinin ihlal edilmemesi için gerekir⁴⁰. Bu itibarla, CMK. m. 157'de "*Kanunun başka hüküm koyduğu haller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir.*" şeklinde hüküm yer almaktadır.

CMK. m.157'de yer alan anılan hükümle kabul edilmiş olan soruşturmanın gizliliği ilkesi uyarınca, kural olarak, ceza muhakemesinde soruşturma evresi gizlidir. CMK. m. 160/2'de Cumhuriyet savcısının maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altında almak ve şüphelinin haklarını korumak şeklinde yükümlülüğü vardır. İşte, Cumhuriyet savcısının bu yükümlülüğünü yerine getirebilmesi soruşturmanın gizliliği ilkesinin uygulanmasıyla mümkündür⁴¹. Zira, soruşturmanın gizliliği ilkesiyle şüpheli veya üçüncü kişinin delilleri karartması engellenmiş olacak ve böylece

³⁹ Cumhur ŞAHİN, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 142; Ünver YENER, Hakan HAKERİ, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, C. 2, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010, s. 2.

⁴⁰ Metin FEYZİOĞLU, "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", **AÜHF Dergisi**, C.: 48, S. 1-4, 1999, s. 135 vd.

⁴¹ Vahit BIÇAK, **Suç Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 340.

soruşturma evresinde elde edilen delillerin yeterli şüpheyi oluşturması halinde Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyerek suç işlediğinden şüphelenilen kişinin mahkemece cezalandırılmasını isteyebilecektir.

Soruşturmanın gizliliği, soruşturma aşamasının başlangıcından sona ermesine kadar devam eder. Başka bir ifadeyle, soruşturmanın gizliliği ilkesi, soruşturmanın başlangıcından kovuşturma evresine, yani iddianamenin kabulüne kadar devam eder.

CMK. m.157’de “*Kanunun başka hüküm koyduğu hâller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir.*” şeklinde yer alan hükümde “kanunun başka hüküm koyduğu haller” ve “savunma hakkına zarar vermemek koşulu” şeklinde yer alan ibareler ile soruşturmanın gizliliğinin kural olarak kabul edildiği, yani soruşturmanın gizliliğinin mutlak olmadığı ifade edilmek istenmiştir. Bununla birlikte, madde metninden de açıkça görüldüğü üzere, soruşturmanın gizliliği ilkesi uyarınca bilgi edinemeyecek veya edindiği bilgileri açıklayamayacak olanlar belirtilmemiş olup, soruşturma evresinde gerçekleştirilen işlemler esas alınmıştır. Bu nedenle soruşturmanın gizliliği ilkesi kapsamında edindiği bilgileri açıklayamayacak olan veya edinilen bilgiler kendisinden gizlenecek olanlar yapılan soruşturma işlemine göre tespit edilebilecektir.

Buna göre, söz konusu soruşturma işlemi hangisi ise bu işleme katılan kimseler soruşturmanın gizliliği ilkesini ihlal etmemeli, edinmiş olduğu bilgileri açıklamamalıdır. Örneğin, soruşturma aşamasında görev alan bilirkişi edindiği bilgileri görevi dışında açıklamamalıdır. Aynı şekilde, soruşturma işleminde görev yapan Cumhuriyet Savcısı, hakim ve avukat da soruşturma işlemleri ile ilgili olarak edinmiş oldukları bilgileri açıklamamalı, soruşturmanın gizliliği ilkesini ihlal etmemelidir.

Bu noktada belirtilmelidir ki; soruşturma işlemi veya içeriğini herhangi bir nedenle yani görevi gereği olmaksızın ya da tesadüfen öğrenen kişiler açısından soruşturmanın gizliliğini ihlal etmemek gibi bir yükümlülük söz konusu değildir. Örneğin, komşusunun gözetimine alındığını gören veya öğrenen bir kişi, soruşturmanın gizliliği ilkesine uymakla yükümlü değildir. CMK. m.157’nin gerekçesinde de bu durum açıkça belirtilmiştir. CMK. m.157’nin gerekçesinde “*Soruşturma evresine katılanlar gizlilik ilkesine aykırı hareket ettiklerinde...*” denilerek bu husus vurgulanmıştır⁴². Keza, TCK’nın “Gizliliği ihlal” başlıklı

⁴² Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, Ceza Muhakemesi Kanunu Madde Gerekçeleri, (Erişim) www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/cmkmaddegerekce.doc, s. 205., 06 Kasım 2013.

285. maddesinde de soruşturmanın gizliliğini ihlal etmek suç olarak düzenlemiştir⁴³ olup, anılan maddenin gerekçesinde aynen şöyle denmektedir: “*Bu maddede söz konusu olan husus, soruşturma evresinde yapılıp aleni olmayan gizli işlemlere yani, ceza usulüne ilişkin kanunların netice ve içeriklerinin gizli olduğunu belirttiği işlemlere, görevleri nedeni ile katılmış bulunanların bunları açıklamaları hâlinde cezalandırılmalarıdır.*”⁴⁴

Soruşturma işleminin kapsamına göre soruşturmanın gizliliği ilkesine uymakla yükümlü olanlar arasında yer alabilecek olan şüphelinin ve müdafinin durumu özellik arz eder. Nitekim CMK. m.157’de soruşturmanın gizliliği ilkesinin “savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla” söz konusu olacağı açıkça ifade edilmiştir. Bu itibarla, soruşturmanın gizliliği ilkesinin bir taraftan şüphelinin soruşturma işlemlerini öğrenmesi nedeniyle delilleri karartma ihtimalini ve kaçmasını engellemek amacına hizmet ederken; diğer taraftan da şüpheliyi korumayı, şüphelinin savunma hakkını ihlal etmemeyi gözetmelidir. Yürütülen bir soruşturmada birden fazla şüphelinin bulunması halinde, şüphelilerin diğer şüphelilerle ilgili olarak yapılan soruşturma işlemlerini gizli tutma yükümlülüğü bulunmasına rağmen kendileri ile ilgili soruşturma işlemleri açısından böyle bir yükümlülükleri bulunmamaktadır. Müdafii de müdafiliğini üstlenmiş olduğu şüpheliyle ilgili olan soruşturma işlemleri açısından gizlilik yükümlülüğüne tabi değildir. Buna karşılık, müdafinin soruşturma dosyasını incelemesi sırasında öğrendiği başka şüphelilere ilişkin soruşturma işlemlerini açıklaması soruşturmanın gizliliğini ihlal olarak kabul edilir.

⁴³ TCK. m.285: “(1) Soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun oluşabilmesi için;

a) Soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğinin açıklanması suretiyle, suçlu sayılmama karinesinden yararlanma hakkının veya haberleşmenin gizliliğinin ya da özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi,

b) Soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğine ilişkin olarak yapılan açıklamanın maddi gerçeğin ortaya çıkmasını engellemeye elverişli olması, gerekir.

(2) Soruşturma evresinde alınan ve soruşturmanın tarafı olan kişilere karşı gizli tutulması gereken kararların ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliğini ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) Kanuna göre kapalı yapılması gereken veya kapalı yapılmasına karar verilen duruşmadaki açıklama veya görüntülerin gizliliğini alenen ihlal eden kişi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır. Ancak, bu suçun oluşması için, tanığın korunmasına ilişkin olarak alınan gizlilik kararına aykırılık açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz.

(4) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçların kamu görevlisi tarafından görevinin sağladığı kolaylıktan yararlanılarak işlenmesi halinde, ceza yarısına kadar artırılır.

(5) Soruşturma ve kovuşturma evresinde kişilerin suçlu olarak algılanmalarına yol açacak şekilde görüntülerinin yayınlanması halinde, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

⁴⁴ Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, Türk Ceza Kanunu Madde Gerekçeleri, (Erişim) www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/maddegerekce.doc., s. 280., 06 Kasım 2013,

C) SORUŞTURMANIN GİZLİLİĞİ İHLAL SUÇU

Yukarıda ifade edilmiş olduğu üzere hukukun genel prensiplerinden bir tanesi soruşturmanın gizliliği prensibidir. TCK'nın 285. maddesinin birinci fıkrasında soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal etmek suç olarak düzenlenmiş ve soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal eden kişinin cezalandırılması öngörölmüŐtür.

Soruşturma evresi esas itibariyle kamuya karşı gizli bir Şekilde yürütölür. Soruşturma evresinin gizliliği ceza adaletinin insan hak ve özgürlüklerinin korunarak doğruluk ve dürüstlük çerçevesinde gerçeğe ulaşmak için yapılması zorunludur. Aksi takdirde kişilerin lekelenmeme hakkı ihlal edilmiş olur.

TCK'nın 285. maddesinin birinci fıkrasında gizliliğin ihlal edilmesinin suç olduğu belirtildikten sonra bu suçun söz konusu olacağı fiiller sıralanmıştır. Buna göre anılan fıkrasının (a) bendinde, "*Soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğinin açıklanması suretiyle, suçlu sayılmama karinesinden yararlanma hakkının veya haberleşmenin gizliliğinin ya da özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi,*" ; (b) bendinde, "*Soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğine ilişkin olarak yapılan açıklamanın maddi gerçeğin ortaya çıkmasını engellemeye elverişli olması*" gerektiği hükme bağlanmıştır.

Göröldüğü üzere kişilerin, özellikle de lekelenmeme hakkının, yani insan onurunun korunması için soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğinin açıklanması suretiyle, suçlu sayılmama karinesinden yararlanma hakkının veya haberleşmenin gizliliğinin ya da özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi suç sayılır.

TCK. m.285'in ikinci fıkrasında soruşturma evresinde alınan ve soruşturmanın tarafı olan kişilere karşı gizli tutulması gereken kararların ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliğinin ihlal edilmesi; üçüncü fıkrasında, kanuna göre kapalı yapılması gereken veya kapalı yapılmasına karar verilen duruşmadaki açıklama veya görüntülerin gizliliğinin alenen ihlal edilmesi suç olarak öngörölmüŐtür. Ancak buradaki suçun oluşması için tanığın korunmasına ilişkin olarak alınan gizlilik kararına aykırılık açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmamıştır.

Yukarıda açıklanan Şekilde gerçekleştirilen gizliliği ihlal suçunun kamu görevlileri tarafından görevlerinin sağladığı kolaylıktan yararlanılarak işlenmesi halinde ise, cezanın arttırılacağı hükme bağlanmıştır. (TCK.m.285/4)

Nihayet, TCK. m.285/5'de soruşturma ve kovuşturma evresinde kişilerin suçlu olarak algılanmalarına yol açacak Şekilde görüntülerinin yayınlanması da suç olarak düzenlemiş

olup, bu tür eylemlerde bulunanların cezalandırılması öngörülmüştür. Ancak, aynı maddenin altıncı fıkrasında soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin haber verme sınırları aşılmaksızın haber konusu yapılabileceği ve bunun suç oluşturmayacağı belirtilmiştir.

Buna göre, TCK'nın 285. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde ve özellikle beşinci fıkrasında, kişilerin lekelenmeme hakkının düzenlenmiş ve koruma altına alınmış olduğu anlaşılmaktadır.

III. İNSAN ONURU AÇISINDAN LEKELENMEME HAKKI

A) İNSAN ONURU AÇISINDAN LEKELENMEME HAKKININ ÖNEMİ

Lekelenmeme hakkına ilişkin olarak yukarıda yapılan açıklamalar dikkate alındığında, lekelenmeme hakkının korunmasıyla amaçlananın, bir suç şüphesi altında bulunan kişinin kesinleşen bir mahkeme hükmü ile eylemi işlediği sabit olmadıkça gerek suçsuzluk karinesi, gerekse bu karineyi etkili kılmaya hizmet eden soruşturmanın gizliliği ilkesi sayesinde devlet organları ve toplum nezdinde suçluymuş gibi muameleye maruz bırakılmamasıdır. Kısaca, lekelenmeme hakkının tanınması ve korunmasıyla amaçlanan, insan onurunun korunmasıdır.

Lekelenmeme hakkının tanınması ve korunması sayesinde kişinin toplum nezdindeki itibarı korunur. Salt bu durum dahi lekelenmeme hakkının önemini ortaya koymak açısından yeterlidir. Zira, lekelenmeme hakkı ile birlikte kişiler bir suç ithamı ile karşılaştığında bile kendini toplum içinde rahat ve güvende hisseder.

Öte yandan, lekelenmeme hakkı adil yargılanma hakkının da en önemli unsurlarından biridir. Bu itibarla; adaletin toplumun, devletin temeli olduğu düşünüldüğünde lekelenmeme hakkının ne denli önemli olduğu da ortaya çıkmaktadır.

Lekelenmeme hakkının adil yargılanma hakkının en önemli unsurlarından biri olması nedeniyle, kamu gücü karşısında daha güçsüz konumda bulunan kişilerin korunması sağlanmaktadır.

Yine, ceza yargılamasında kabul edilen en önemli ilkelere biri olan, şüpheden sanık yararlanır ilkesinin hayata geçirilmesi de lekelenmeme hakkının tam olarak korunması ile mümkündür⁴⁵.

Nihayet, lekelenmeme hakkı, insanın insan olmasından doğan, doğal olarak sahip olduğu temel haklardandır. İnsan haklarına saygılı devletlerin ve hukuk sistemlerin benimseyip koruduğu ya da benimsemesi ve koruması gerektiği temel ilkelere biridir,

⁴⁵ Sami SELÇUK, *Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1998, s. 121.

lekelenme hakkı. Lekelenme hakkı, insan onurunu korumak suretiyle toplumsal barışın devamını sağlayan yapıcı bir haktır. Zira, lekelenmeme hakkının insan onurunu korumaya hizmet ettiği dikkate alındığında, kişilerin lekelenmeme hakkının ihlal edilmesi kişinin toplumun husumetine ve bir takım saldırı mahiyetinde eylemlerine maruz kalabilmesine yol açar. Bu sakıncalı durum gözetildiğinde ise lekelenmeme hakkına yönelik her ihlalin, toplum bireylerine yöneltilmiş ve nerede duracağı, nelere sebebiyet vereceği bilinmeyen bir tehdit olduğu söylenebilir⁴⁶.

B) İNSAN ONURU AÇISINDAN LEKELENMEME HAKKININ KAPSAMI

Lekelenmeme hakkının Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatlarla ortaya koymuş olduğu üzere sınırları ve kapsamını kişilerin herhangi bir şekilde, sözleşme anlamında bir suç isnadı ile karşı karşıya kaldığı durumların bütünü oluşturmaktadır.

Lekelenmeme hakkı, kişilere herhangi bir isnat olsun ya da olmasın, suç mahkeme kararı ile sabit oluncaya kadar gerek gerçek kişilerin, gerek resmi makamların, gerekse de basın ve yayın kuruluşlarının suçlu imiş gibi muamelelerini önleyecek kapsamdadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin de geliştirmiş olduğu içtihatlarla lekelenmeme hakkının güvence altına aldığı alanı, dolayısı ile lekelenmeme hakkının kapsamını genişlettiği görülmektedir.

C) İLETİŞİM VE BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ AÇISINDAN LEKELENMEME HAKKI VE İNSAN ONURU

İletişim özgürlüğü; geniş anlamda, basın özgürlüğünü de kapsayacak biçimde, haber ve bilgi verme ve alma özgürlüğüdür⁴⁷. Demokratik bir devlette basının özgür olması şarttır. Basın özgürlüğü; basının haber ve düşünceleri serbest olarak toplayabilmesi, topladığı bu haberleri özgürce yorumlayabilmesi, eleştirebilmesi ve yayımlayabilmesidir⁴⁸.

Basın özgürlüğü, Anayasa'nın 28. maddesinde temel bir hak ve özgürlük olarak "*Basın hürdür, sansür edilemez.*" şeklinde düzenlenmiş ve korunmuştur. Aynı şekilde, Basın Kanunu⁴⁹'nun 3. maddesinde de "*Basın özgürdür*" denilmiştir. Basın özgürlüğü sayesinde basın, olayları araştırabilir, değerlendirebilir, yayabilir ve böylece de kişileri bilgilendirme,

⁴⁶ SELÇUK, s. 95.

⁴⁷ İbrahim KABOĞLU, *Özgürlükler Hukuku*, B. 6., İmge Yayınevi, Ankara, 2002, s. 502.

⁴⁸ Hamide ZAFER, "Medya Özgürlüğü ve Adli Haberlerin Verilişi", Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay'ın *Hatırası'na Armağan*, İstanbul, 1999, s. 759; Nuray Gökçek KARACA, *Gazetecinin Basın İş Kanunundan Doğan Hakları ve Sorumlulukları: 5953 sayılı Basın İş Kanunu ve Uygulaması*, Legal Yayınları, İstanbul, 2010, s. 23; Doğan Bülent BELLİ, *Basın Yoluyla Kişilik Haklarına Saldırıdan Doğan Hukuki Sorumluluk*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008, s. 60.

⁴⁹ 26.06.2004 tarih ve 25504 sayılı Resmi Gazete.

öğretme, aydınlatma ve yönlendirme yetkisini kullanabilir. Basının kişileri bilgilendirmesi, bilgilendirip aydınlatması ve yönlendirmesi hem yetkisi hem de sorumluluğudur. Bu nedenledir ki basın toplum içinde ayrıcalıklı bir konuma sahiptir⁵⁰.

Her türlü özgürlük gibi iletişim özgürlüğünün de, bu kapsamda basın özgürlüğünün de sınırsız ve mutlak olduğu söylenemez. Zira, devletin ve toplumun var olabilmesi, sürekliliğinin sağlanabilmesi için özgürlüklerin sınırlandırılması zorunludur⁵¹. Bu sadece devletin ve toplumun varlığı için değil, kişilerin korunması ya da başkalarının özgürlüklerinin korunması için de kaçınılmaz bir zorunluluktur. İşte bu nedenle de basın, Anayasa’da ve yasada öngörülen sınırlar dahilinde özgürdür⁵².

Anayasamızın “Basın hürriyeti” başlıklı 28. maddesinin üçüncü fıkrası uyarınca basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27. maddeleri hükümleri uygulanır. Anayasanın 26. maddesinin ikinci fıkrasında bu özgürlüklerin milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabileceği düzenlenmiştir. Anayasanın “Bilim ve sanat hürriyeti” başlıklı 27. maddesinin ikinci fıkrasında, “Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.”; üçüncü fıkrasında ise, “*Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.*” denilmiştir.

Basın Kanununun 3. maddesinin ikinci fıkrasında da Anayasa da yer alan düzenlemelerle benzer şekilde basın özgürlüğünün kullanılmasının ancak demokratik toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının, milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabileceği belirtilmiştir.

Burada yeri gelmişken Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin ilgili hükmüne değinilmesinde yarar vardır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. maddesi uyarınca;

⁵⁰ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 23.01 2009 tarih ve 2008/4926 E., 2009/911 K., (Erişim) www.kazanci.com.tr. 28 Nisan 2014.

⁵¹ Münci KAPANI, **Kamu Hürriyetleri**, B. 7, Yetkin Yayınları, Ankara, 1993, s. 228.

⁵² Dilara YÜZER, **1982 Anayasası’nda Basın Özgürlüğü Karşısında Kişilik Hakkı ve Korunması**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013, s. 83.

“Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine bağlı tutmalarına engel değildir. Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.”

Anılan hukuksal düzenlemelerin tamamı dikkate alındığında görülmektedir ki, basın özgürlüğünün sınırlarından biri de “başkalarının şöhret ve haklarının korunması”dır. Bu husus, özellikle Anayasanın 26. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “yargılama görevinin gereğine uygun yerine getirilmesi” ifadesiyle birlikte göz önünde bulundurulduğunda, bazı hallerde, bazı kişi haklarına basın özgürlüğüne nazaran üstünlük tanındığı sonucuna varılabilir ki bu hallerin başında kişilerin lekelenmeme hakkı ya da başka bir ifadeyle, suçsuzluk karinesi yer alır⁵³.

Suç şüphesi sebebiyle hakkında yürütülen soruşturma ya da kovuşturma nedeniyle kişinin toplumdaki saygınlığının zedelenmemesi, kişinin onurunun ya da başka bir ifadeyle kişilik hakkının korunması için basının özellikle adli haberleri verirken daha özenli davranması gerekir. Bunun içinse yapılması gereken şey; suçsuzluk karinesi olarak da ifade edebileceğimiz kişilerin lekelenmeme hakkına riayet edilmesidir.

⁵³ Yalçın ŞAHİNKAYA, **Suçsuzluk Karinesi**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008, s. 268.; İlhan ÜZÜLMEZ, “Suçsuzluk Karinesi ve Basın Özgürlüğü”, **Fahiman Tekil’in Anısına Armağan**, İstanbul, 2003, s. 935.; Bilgehan SAVAŞCI, “Haberleşme Özgürlüğünün Kovuşturma Evresinde Sınırlandırılması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 96, 2011, s. 270.

SONUÇ

İnsanı esas alan devletlerde ve hukuk sistemlerinde insan onurunu korumak önemli görevlerin başında gelir. Bu nedenle de günümüz çağdaş devletlerinde insan onuru ve bu kapsamda lekelenmeme hakkı sadece tanınmakla kalmamış, koruma altına da alınmıştır.

İnsan hakları, dolayısıyla insan onuru, insanın sırf insan olduğu için değerli ve doğuştan insan onuruna sahip olduğunun kabulünü gerektirir. Başka bir ifadeyle; insan onuru, insanın sırf insan olması sebebiyle değerli ve saygıya layık olması anlamına gelir.

Günümüzde gerek uluslararası gerekse ulusal hukukta insan onuru koruma altına alınmıştır. Bu itibarla, insan onuru sadece felsefi değil, hukuki de bir kavramdır. Hukukumuzda insan onuru başta Anayasa ile koruma altına alınmıştır. İnsan onurunun koruyan hukuksal düzenlemelerin bütünü ise lekelenmeme hakkının içeriğini oluşturur. Lekelenmeme hakkına ilişkin olan bu düzenlemeler hukukun iş hukuku, idare hukuku gibi birçok alanında yer almakla birlikte, özellikle ceza hukuku alanında ayrı bir öneme sahiptir. Zira gerek basın gerekse kişiler tarafından insan onurunun ya da kişilerin lekelenmeme hakkının en çok ihlal edildiği alan uygulamada ceza hukukudur. Bunun için de lekelenmeme hakkıyla ilişkili birçok hukuksal düzenleme ceza hukuku alanında kendini gösterir. Örneğin suçsuzluk karinesi, soruşturmanın gizliliği gibi. Öte yandan, bu kurallar adil yargılanma hakkı ile de yakından ilgilidir.

Lekelenmeme hakkını koruyucu düzenlemeler ve bu kapsamda suçsuzluk karinesi ve bu karineyi tamamlayan soruşturmanın gizliliği ilkesi sayesinde ki suç ile itham edilen kişi, bir mahkeme hükmü ile suçu işlediği hukuka uygun delillerle adil bir şekilde yapılan yargılama neticesinde sabit kabul edilinceye kadar suçsuz kabul edilir.

Kişilerin lekelenmeme hakkı, tüm kişi ve kurumlar tarafından saygı gösterilmesi gereken bir haktır. Basın ve yayın organları soruşturma ve ceza muhakemesine ilişkin haber ve yorum hak ve özgürlüğüne sahiptir ancak bu özgürlüğün kullanılmasında, basın yayın kuruluşları da soruşturulan ya da kovuşturulan kişilerin lekelenmeme hakkına özen göstermek ve bu hakka uygun davranmak zorundadırlar.

Türk Ceza Kanununda, lekelenmeme hakkından kaynaklanan kişisel hakların korunması amacıyla, başka bir ifadeyle insan onurunun korunması amacıyla, lekelenmeme hakkının ihlaline neden olan bazı eylemleri suç olarak kabul etmek suretiyle lekelenmeme hakkını koruma altına alınmıştır.

Lekelenmeme hakkı ve bu hakkı koruyucu ilkeler birçok uluslararası sözleşmede de ifade edilmiştir. Bu kapsamda, Evrensel İnsan Hakları Bildirisinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde de lekelenmeme hakkının korunduğu görülmektedir. Özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince lekelenmeme hakkı, adil yargılanma hakkı içerisinde, adil yargılanma hakkının bir unsuru olarak kabul edilmektedir. Nihayet, Anayasamızın 90. maddesi uyarınca uluslararası sözleşmelerin doğrudan uygulanma olanağı getirildiğinden ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de bu kapsamda bir sözleşme olduğundan, ayrıca Ülkemizce Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yargılama yetkisi kabul edilmiş olduğundan, lekelenmeme hakkı ile ilgili uygulama, yorum ve değerlendirmelerde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatları da dikkate alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- ATALAY, Esra, “Yargısal Temel Haklar”, **Prof. Dr. Şükrü Postacıoğlu’na Armağan**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İzmir, 1997.
- BELLİ, Doğan Bülent, **Basın Yoluyla Kişilik Haklarına Saldırıdan Doğan Hukuki Sorumluluk**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2008.
- BIÇAK, Vahit, **Suç Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2011.
- CENTEL, Nur, ZAFER, Hamide, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2012.
- ÇOBAN, Ali Rıza “İnsan Haklarının Felsefesi, Temelleri, Tartışmalar”, **Yeni Türkiye**, Y. 4, S. 21, 1998.
- DOĞAN, İlyas, **Devletler Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008.
- DOĞRU, Osman, **İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihatları**, C. 1, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2003.
- DÖNMEZER, Sulhi, “Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler”, **Prof. Dr. Nurullah KUNTER’e Armağan**, İstanbul, 1998.
- ERDOĞAN, Mustafa, “İnsan Hakları ve Türkiye”, **Yeni Türkiye**, Y. 4, S. 21, 1998.
- ERDOĞAN, Mustafa, **Anayasal Demokrasi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999.
- ERDOĞAN, Mustafa, **Anayasa Hukuku**, Orion Kitabevi, Ankara, 2009.
- FEYZİOĞLU, Metin, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, **AÜHF Dergisi**, C.XLVIII, S. 1-4, s. 135-163, 1999.
- GÖREN, Zafer, **Anayasa ve Sorumluluk-II**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İzmir, 1999.
- GÖZLER, Kemal, **İdare Hukuku Dersleri**, Ekin Yayınevi, Bursa, 2011.
- GÖZLER, Kemal, **Türk Anayasa Hukuku Dersleri**, Ekin Yayınevi, Bursa, 2009.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, **Yönetsel Yargı**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2001.
- GROPP, Walter, “Masumiyet Karinesinin Ceza Muhakemesini Sınırlayıcı Etkisi”, (Çev. Osman İSFEN), **Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku-3**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2004.
- İZVEREN, Adil, **Hukuk Felsefesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1988.
- KABOĞLU, İbrahim, **Özgürlükler Hukuku**, İmge Yayınevi, Ankara, 2002.
- KAPANİ, Münci, **Kamu Hürriyetleri**, Yetkin Yayınları, Ankara, 1993.
- KARA, Eyüp, “Lekelenmeme Hakkı”, **Adalet Dergisi**, S. 43, s. 188-197, 2012.
- KARACA, Nuray Gökçek, **Gazetecinin Basın İş Kanunundan Doğan Hakları ve Sorumlulukları: 5953 sayılı Basın İş Kanunu ve Uygulaması**, Legal Yayınları, İstanbul, 2010.
- KUNTER, Nurullah, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, Kazancı Hukuk Yayınları 1986.

- KUSY, Miroslav, “Innate Dignity, Cultural Identity and Minority Language Rights”, **International Journal on Minority and Group Rights**, Kluwer Law International, Printed in the Netherlands, 1999, s. 300.
- MERCIER, Andre, **İnsan Haklarının Felsefi Temelleri**, (Çev. Ayşe ÖZBERKİ), Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.
- ÖKÇESİZ, Hayrettin, “Hukuk Felsefesi Yönünden İnsan Hakları”, **İnsan Haklarının Gelişimi**, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, Ankara, 1999.
- ÖZBEK, Veli Özer, KANBUR, Nihat, BACAKSIZ, Pınar, KORAY, Doğan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008.
- ÖZBEK, Veli Özer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, B. 3, Seçkin Yayınları, Ankara, 2012.
- ÖZTÜRK, Bahri, **Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2000.
- ÖZTÜRK, Bahri “Özel Hayatın Gizliliği ve Arama”, **Manisa Barosu Dergisi**, Y. 11, S. 41, s. 4-12, 1992.
- SAVAŞÇI, Bilgehan, “Haberleşme Özgürlüğünün Kovuşturma Evresinde Sınırlandırılması”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 96, s. 269-292, 2011.
- SELÇUK, Sami, **Zorba Devletten Hukukun Üstünlüğüne**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1998.
- SOYASLAN, Doğan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010.
- ŞAHİN, Cumhur, **Ceza Muhakemesi Hukuku I**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.
- ŞAHİNKAYA, Yalçın, **Suçsuzluk Karinesi**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2008.
- TEZCAN, Durmuş, ERDEM, Mustafa Ruhan, SANCAKTAR, Oğuz **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması**, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004.
- TOROSLU, Nevzat, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Savaş Yayınları, Ankara 2001.
- UYGUN, Oktay, **İnsan Hakları Kuramı**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.
- ÜZÜLMEZ, İlhan, “Suçsuzluk Karinesi ve Basın Özgürlüğü”, **Fahiman Tekil’in Anısına Armağan**, İstanbul, 2003.
- ÜZÜLMEZ, İlhan, “Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları”, **TBB Dergisi**, S. 58, s. 41-72, 2005.
- YENER, Ünver, HAKERİ, Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, C. 2, Adalet Yayınevi, Ankara, 2010.
- YENİDÜNYA, Ahmet Caner, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Suçsuzluk Karinesi”, **Güncel Hukuk Dergisi**, S. 5, s. 20, Mayıs 2004.
- YÜZER, Dilara, **1982 Anayasası’nda Basın Özgürlüğü Karşısında Kişilik Hakkı ve Korunması**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2013.
- ZAFER, Hamide, “Medya Özgürlüğü ve Adli Haberlerin Verilişi”, **Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay’ın Hatırası’na Armağan**, İstanbul, 1999.